

Fenomenologija religije kao grana religiologije

Orhan Jašić

Tuzla, Bosna i Hercegovina

Rezime

U radu je ukratko ukazano na pristupe izučavanju religije kroz naučne discipline religiologije i teologije. Također je ukratko predstavljeno značenje i struktura pojma religiologije i njen odnos prema teologiji. Potom je definirana fenomenologija religije, a naznačen je i njen odnos prema religiologiji. Zatim su opisane tri vrste fenomenologije religije: deskriptivna fenomenologija religije koja se bavi opisom religijskih fenomena; tipološka fenomenologija religije, čiji je zadatak svrstavanja religijskih fenomena prema njihovoj sličnosti i različitosti; Esencijalna fenomenologija religije, koja istražuje bit religijskog fenomena. Također je pažnja usmjerena na istraživača fenomenologije religije, koji pri znanstvenom bavljenju fenomenom religije svoje osobno religiozno uvjerenje treba ostaviti po strani i strogo znanstveno-istraživački pristupiti ovoj oblasti.

Ključne riječi: religiologija, religija, teologija, fenomenologija religije

Uvod

RELIGIJA POSTOJI tokom cijele povijesti ljudske civilizacije. Religijske pojave postojale su u svim društveno-ekonomskim formama ljudskog društva, o čemu svjedoče mnogobrojni historijski zapisi i usmena predanja još od prastarih vremena, potom drevne Mezopotamije, faraonskog Egipta, Palestine-Izraela, stare Grčke i Rima, te kroz povijest srednjeg vijeka sve do savremenosti.

Kroz povijest se religija modificirala unutar određenih religijskih tradicija, i to najčešće pod utjecajem običajne prakse izvjesnog geografskog toposa, ali i samog protoka vremena s kojim su dolazila nova pravila življenja. U povijesti je religija nerijetko bila osnovni kriterij sistema vrijednosti većine civilizacija. Često je bila temeljom političkih, čudorednih i gospodarskih sistema vrijednosti.

Religijske pojave izučavaju se unutar nekoliko znanstvenih područja, koje se i same dalje granaju na discipline i poddiscipline. Dvije znanosti koje u svom predmetu imaju religiju, a uz to su veoma zastupljene u akademskim krugovima u svijetu, jesu religiologija i teologija. Na našim podnebljima teologija je prisutna već stoljećima. S druge strane, religiologija počinje postepeno zauzimati svoje mjesto u akademsko-znanstvenim krugovima i na našim područjima, pa izučavanje predmeta religije s aspekta teologije i religiologije predstavlja obogaćivanje naših prostora novim bogatstvima i drukčijim svjetonazorima nego što je to dosada bilo uobičajeno. No, pri proučavanju nekog predmeta, potrebno je krenuti *ab ovo*, to jest od poimanja i definiranja religije u navedenim znanostima.

1. Religija u religiologiji i teologiji

Pojam religije nastao je na Zapadu, a izveden je od latinske riječi *religere*, čime se označava *činjenje žrtve*. Može se također derivirati iz jednog drugog glagolskog oblika *religari*, kojim se označava *vezivanje za nešto*, pri čemu se najčešće misli na vezu s Bogom.¹

Religija kao pojam uopće ne postoji u kulturama i civilizacijama Kine, Japana, Indije itd. Važno je potcrtati da je to evropski pojam, i da

¹ Johann Fliegl, *Handbuch Religionswissenschaft, Religionen und ihre zentralen Themen*, Vandenhoeck & Ruprecht, Insbruck, 2003, str. 63.

se kao takav danas upotrebljava na spomenutom geografskom području, zapadnoevropskom svijetu ili kulturi. Pojam religije jako je teško ograničiti samo na jednu religijsku zajednicu. U jezicima koji nisu preuzeli latinsku riječ *religio* jedva se mogu naći ekvivalentni pojmovi. Međutim, već je u XIX st. Max Müller pronašao više pojmova koji u sanskritu odgovaraju religiji, kao *dharma* (zakon, običaj, poredak), *bhakti* (vjerujući povjerenje), *sraddha* (vjera u božanstvo koje se očituje u prirodnim silama). Danas se engleska riječ *religion* u indijskom prevodi s riječju *dharma*. U kineskom se religija prevodi sa *zong jiao* (nebeski nauk).²

U znanstvenoj literaturi postoje mnogobrojne definicije religije koje se katkada razlikuju jedna od druge i u samoj biti. Često se pri definiranju pojma religije navodimo našim evropskim kulturnim i jezičkim porijeklom. Mnoge definicije religije bivaju ograničene onim što znamo o formama povijesnog izražavanja date religije.

Jedna od najprihvaćenijih socioloških definicija religije jeste da je ona čvrsto povezan sistem vjerovanja i običaja koji se odnose na svete, tj. izdvojene i zabranjene stvari. Naime, religija je sistem vjerovanja i običaja koji sve svoje pristalice sjedinjuje u istu moralnu zajednicu zvanu crkva (religijska zajednica).³

Nadalje, teologija promatra religiju kao dubinsku dimenziju, iskustvo bezuvjetnog, usmjerenost duha prema bezuvjetnome.⁴ Filozof Witheada zborio je o religiji na sljedeći način: "Religija je ono što osoba učini sa svojom samoćom".⁵ O religiji je kroz povijest znanosti bilo riječi i s aspekta psihologije te je pri tome najuvreženije stanovište iz rakursa psihologije bilo Freudovo da je religija iluzija. Ona je oblik ispunjavanja želja ili samoobmanjivanja koje proizlazi iz neodoljive želje za vjerovanjem – želje koja je jača od razuma.⁶

² Hubert Knoblauch, *Sociologija religije*, Demetra, Zagreb, 2004, str. 6.

³ Emile Durkheim, *Elementarni oblici religijskog života – totemistički sustav u Australiji*, Jasenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb, 2008, str. 101.

⁴ Rosino Gibelini, *Teologija dvadesetog stoljeća*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999, str. 85.

⁵ Lawrence S. Cunningham, John Kelsay, R. Maurice Brarnieau, Heather Jo McVoy, *The sacred Quest, An Invitation to the Study of Religion*, Preantice Hall, New Jersey, 1995, str. 107.

⁶ Malkom Hamilton, *Sociologija religije*, Clio, Beograd, 2003, str. 121.

Religija je predmet izučavanja religiologije i teologije. Razlika između tumačenja religije iz aspekta dviju spomenutih znanosti ogleda se u njihovim metodologijama. Tako, religiologija tumači religiju *izvana*, dok teologija gleda na religiju *iznutra*, i kao takva polazi od vjere.

Religiologija je sistemsko empirijsko i povijesno istraživanje religije i religija. Ovaj pojam obuhvaća veliki broj disciplina, unutar kojih se proučavaju i istražuju specifična pitanja religija i religioznih fenomena.⁷

Na govornom području bivše Jugoslavije osim korištene riječi religiologija, upotrebljava se i sintagma *nauka o religiji* ili pak *znanost o religiji*. Za pojam religiologije u engleskom jeziku koriste se kovanice poput *science of religion*, *religious studies*, *comparative religions*, a na njemačkom *Religionswissenschaft*. Predmet proučavanja religiologije jeste onaj dio religioznosti koji se racionalno i empirijski manifestira, tj. ovostrana dimenzija religije. Sve ono što nije moguće empirijski istražiti (onostrana dimenzija) ne može biti dio ove nauke. U ovostranu dimenziju religije spadaju npr. religijska literatura i usmena predanja, mitovi, rituali, svečanosti, razne religijske tvrdnje, nosioci religijskih funkcija, religijske organizacije, institucije itd.⁸

Utemeljiteljima religiologije smatraju se Max Müller, Cornelius Tiel i De la Sausaye, među kojima je *primus inter pares* Max Müller. Značajno mjesto u povijesti religiologije zauzima i Rudolf Otto. Pojam religiologije prvi put spominje Max Müller 1867. godine. Religiologiji je pripremala put za razvoj kritička znanost krajem XVIII i u XIX st., gdje se osobito forsiralo tumačenje svetih spisa shodno duhu vremena (njem. *Geistgeschichtlich*). Pošto je Max Müller radio na engleskom govornom području, i za njemačku riječ *Religionswissenschaft* koristio se terminom *science of religion*. Inače, spomenuti učenjak bio je stručnjak iz područja mitologije, i nesumnjivo da je za svoje vrijeme bio izuzetno hrabar, uvodeći novu znanstvenu disciplinu.

Što se tiče proučavanja religiologije kod muslimana, nužno je naznačiti da postoje djela s ovovrsnom tematikom kod klasičnih muslimanskih autora poput Al-Birunija i njegova djela *Kitab al-Hind*. Također,

⁷ Klaus Hock, *Einführung in die Religionswissenschaft*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 2008, str. 7.

⁸ Zrinka Štimac, "Nauka o religiji na njemačkim univerzitetima", *Religija i tolerancija*, (br. 6/2005.), str. 44.

među ovu vrstu autora mogu se uvrstiti i pisci klasičnog perioda poput Ibn Hazma, Šeherstanija i Bagdadija.⁹

Religiologija se može podijeliti na povijesnu religiologiju i sistemsku religiologiju. Povijesna religiologija bavi se poviješću vjerovanja i religijskih ideja, te je striktno deskriptivna znanost, čiji je osnovni cilj opisati historijske činjenice vezane za neku religiju ili religije. Sistemska religiologija sistematizira i teorijski razrađuje podatke vezane za religiju.¹⁰ Jedna od osnovnih značajki u metodologiji sistemske religiologije jeste uporedba među religijama. Na taj način mogu se vršiti poređenja između izvjesnih kazivanja u Starom i Novom zavjetu s kur'anskim kazivanjima iz svete povijesti i sl. Religiolog treba biti svjestan duboke sličnosti ali i različitosti u religijama koje se porede. Unutar sistemske religiologije nalaze se subdiscipline koje su vezane za religiju poput psihologije religije, filozofije religije, teologije religija, antropologije religije, sociologije religije, historije religija, geografije religije, ali i fenomenologije religije.

Teologija, također, za svoj predmet ima religiju i religioznost. Postoje mnogobrojne definicije teologije. Teologija se može definirati kao dramatika vjere. Spomenutu definiciju teologije potkrepljuju židovi, kršćani, muslimani budisti i dr.¹¹

Nerijetko se za teologiju i religiologiju kaže da su to dva različita lica iste medalje. Kao što je prethodno istaknuto, religiologija izučava fenomen religije i religioznosti *izvana*, pri čemu religiolog ostavlja po strani svoje vlastito vjersko uvjerenje. Teologija, za razliku od religiologija, polazi *iznutra*, i od teologa se očekuje uvjerenje u istine o kojima govori i piše. Religiolog za razliku od teologa osobnu vjeru ostavlja po strani, dok je teolog svjestan svog vlastitog duhovnog i vjerskog zova pri govoru o istinama u vlastitoj religijskoj tradiciji.

⁹ Više v.: Adnan Silajdžić, "Recepcija drugih religija u klasičnim muslimanskim djelima", *Zbornik Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu*, (br. 7/2001.), str. 73–92.

¹⁰ K. Hock, *Einführung in die Religionswissenschaft*, str. 22.

¹¹ Zabilješka s predavanja akademika Rešida Hafizovića iz predmeta *Uvod u nauku akaida*. Predavanje održano 16. 10. 2008., na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu.

2. Fenomenologija religije

Fenomenologija religije jeste disciplina koja istražuje značenje specifične religijske pojave. Porijeklo fenomenologije religije nalazi se u sistemskoj religiologiji, te kao takva predstavlja granu religiologije.

Fenomenologija religije jeste kovanica koju je prvi upotrijebio holandski religiolog P. D. Chantepie de la Saussaye (1848–1920). Ona je viđena kao oslobođenje od teologijskog jarma pri izučavanju religije.¹² Inače, fenomenološki pristup u proučavanju religije i religioznosti najviše duguje svoje iskaze i razvoj Pjeru Danielu Chantepie de Saussaieu, Vilijamu Bredeu Kristensenu i Gerardusu van der Leeuvu. Znameniti religiolog Gustav Mensching nazvao je fenomenologiju religije religiologijom razumijevanja.¹³

Fenomenologija religije predstavlja proučavanje morfologije religije (strukture ili formi), koja se manifestira izvan različitih kultura i vremenskih perioda i u njima. Oblici koji se izučavaju variraju, te ovise od polja interesiranja svakog znanstvenika posebno. To može biti nastanak mitova, rituala, žrtvovanja, molitvi ili oblika religijskog vođenja. Pitanja koja se postavljaju u fenomenologiji religije nisu “Postoji li Bog?”; “Kada se pojavio monoteizam?”; nego radije “Na koji način ljudska svijest doživljava Boga?” “Koji je način iskazivanja doživljavanja Boga?”.¹⁴ Znači, fenomenologija religija naučava o božanskom i na koji način takva vjerovanja proizvode praksu kulta.¹⁵

Fenomenologija religije bavi se životnim problemima čovjeka koji su vezani za religiju poput bića, života, smrti ili smisla života. Ona pokušava razumjeti religijski život ljudi bez upliva osobnog religijskog uvjerenja od strane fenomenologa religija.

Ova grana religiologije tiče se iskustvenog aspekta religije, opisujući religijske fenomene u skladu s orijentacijom vjernika. Ona promatra

¹² Arvind Scharma, *To the things themselves Eassay on the Discourse and the Practice of the Phenomenology of Religion*, Di Gruyter, Berlin, 2001, str. 44.

¹³ J. Fliegl, *Handbuch Religionswissenschaft, Religionen und ihre zentralen Themen*, str. 24.

¹⁴ J. C. Livingstone, *Anatomy of Sacred: An Introduction to Religion*, str. 40.

¹⁵ James Cox, *An Introduction to the Phenomenology of Religion*, Continuum International Publishing Group, 2010, str. 64.

religijske pojave kao sastavne komponente religije i izučava ove značajke po religijskim tradicijama.

Fenomenolog želi promatrati fenomen religije u njegovu javljanju radije nego što želi razumjeti kroz mišljenja koja su formirana o religijskom problemu od strane drugih autora. To, također, znači ostavljanje po strani osobnog religijskog uvjerenja.¹⁶

U fenomenologiji religije može se govoriti o trima osnovnim granama i to prema C. J. Bleeker, holandskom autoru i dugogodišnjim profesoru povijesti i fenomenologije religije u Amsterdamu i to:

1. deskriptivni, kojim se opisuje i sistematizira religijski fenomen;
2. tipološki, koji izučava raznolike tipove religijskih fenomena;
3. fenomenološki u specifičnom smislu riječi, kojim se izučava bit (esencija), tj. smisao u strukturi religijskog fenomena.¹⁷

Deskriptivna fenomenologija religije opisuje i klasificira pojedinačne religijske fenomene. Cilj deskriptivne fenomenologije religije jeste opisati sve fenomene koji se vežu za neku religiju. Te pojave mogu biti opisane putem njihovih promjena i izmjena u povijesti, ili pak deformacija u sadašnjosti. U mnogim svjetskim religijama mogu se pronaći isti obrasci vjerovanja, no sadržaj vjere biva različit, što se odražava i na religijsko iskustvo, religijsku praksu, religijska učenja. Veoma je teško, gotovo i nemoguće katkada, u nekim religijama opisati doživljaj svetog jezikom. Pri izučavanju religijskih fenomena jako je važno uzeti u obzir i okruženje.

Tipologijska fenomenologija religije izučava zajedničke pripadajuće skupine fenomena među kojima se u osnovnim tokovima različiti tipovi religija razlikuju ili se pak naglašavaju njihove sličnosti. Zadatak tipološke fenomenologije jeste i imenovanje religije. Nažalost, pojmovima kojima se koristimo pri označavanju religije kao primitivne, prehistorijske itd., pogrdno je i stoga fenomenologija religije ima zadatak iznaći valjane označitelje za izvjesne religije. Tipologijska fenomenologija religija, kojom se razvrstavaju religije, posjeduje znakovito mjesto u religiologiji, a samim tim i u fenomenologiji religije.

Uobičajena tipologija religija jeste podjela na prirodne i objavljene religije. Kod prirodnih religija ne susrećemo se s objavom ili utemeljiteljem religije, nego je sveprisutno vjerovanje u prirodne sile, duše

¹⁶ Isto, str. 56.

¹⁷ Hans-Jürg Braun, *Elemente des Religiösen*, Artemis & Winkler, Zürich, 1993, str. 19.

predaka, duhove i sl. Drugi tip religija jesu objavljene religije u kojima se pojavljuju glasonoše riječi Božije i profeti. Paradigma prethodno spomenutih skupina predstavljaju abrahamovske monoteističke religijske tradicije. Potrebno je biti svjestan da poimanje Božije objave u islamu i u kršćanstvu nije isto, na što je zadatak ukazati esencijalne, tipološke i deskriptivne fenomenologije religija.

S obzirom na oblik pojavljivanja svetoga, možemo izvršiti sljedeću tipologiju religije:

1. profetičke, gdje spadaju islam i judaizam;
2. sakramentalne, neki oblici kršćanstva;
3. mistične, s kojima se susrećemo kod izvjesnih oblika hinduizma i budizma, shinto, tribalne religije.¹⁸

Značajna tipologija religije po G. W. Hegelu razvrstana je po sljedećem:

I Prirodna religija

1. neposredne religije: (čarobnjaštvo-magija);
2. religija supstance: religija mjere (Kina), religija mašte (brahmanstvo), religija bitka (budizam);
3. prirodne religije u prijelazu ka religiji slobode; borba, religija dobra ili svjetlosti (Persija), Religija boli (Sirija), Religija zagonetke-nejasnoće (Egipat)

II Religije duhovnog individualiteta

1. religija uzvišenosti (judaizam);
2. religija lijepoga ili razuma (grčka religija);
3. religija razumijevanja i svrsishodnosti (rimljani).

III Apsolutna religija (kršćanstvo).¹⁹

---

¹⁸ L. S. Cunningham, J. Kelsay, R., M. Brarnieau, H. J. McVoy, *The sacred Quest, An Invitation to the Study of Religion*, str. 56.

¹⁹ Fritz Stolz, *Gründzüge der Religionswissenschaft*, Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 2001, str. 219, Također: Georg W. F. Hegel, *Predavanja o filozofiji religije*, Breza, Zagreb, 2009, svezak I i II.

U Hegelovoj tipologiji religije islam kao religija ne zauzima znakovito mjesto. U Hegelovoj *Filozofiji povijesti* Arapi odnosno muslimani pripadaju prošlosti, u perspektivi komparativne filologije nesposobni za racionalnost i najviše domete civilizacijskog razvoja koji otpočinje s Arijevcima.²⁰

Treća vrsta fenomenologije religije je fenomenologija religijskog istraživanja u strožijem smislu ili drukčije kazano esencijalna fenomenologija religije. Ona istražuje bit (esencija) strukture i značenja religijskog fenomena. Najznačajniji predstavnici ovog pravca jesu G. van der Leeuw, F. Heiler i M. Eliade.

Cilj koji esencijalni fenomenolozi religije zastupaju jeste opisivanje i analiziranje onih iskustava i koncepata karakterističnih za religijsku svijest. Pitanje koje postavljaju esencijalisti jeste *šta definira svijest ove skupine ljudi* (ili zajednice)? Na koji se način ova svijest razlikuje od nereligijske perspektive u svijetu? Na koji način vjeruje religiozna osoba? Kako se osjeća, djeluje i kako on ili ona "vide" da nereligiozni to ne čine? Pitanja poput ovih oblikuju istraživače koji rade esencijalnim glasom.²¹ Esencijalna fenomenologija religije traga za razumijevanjem biti religije. Pri istraživanju biti religijskog fenomena i tokom potrage za značenjem religijske pojave nužno se koristiti i komparativnim metodom. Naime, nije moguće upoređivati paralelne fenomene iz različitih religijskih tradicija bez uzimanja u razmatranje osebnosti svakog fenomena u njegovu geografskom, historijskom i socijalnom smislu. Fenomenologija religije tada u potpunosti ovisi o čistom komparativnom pristupu kojim se ispituje *značenje* religijskog fenomena i naš pristup u raskrivanju datog.²²

Religijska fenomenologija nabraja skupljene pojave, koje zatičemo kao bitno religijske u kontekstu ljudskog bitka. Kao što je kazano, nadalje iz toga slijedi da tragamo za smislom religije. Izrazi religijska pojava i religijska bit nagovještavaju religijsku fenomenologiju.²³ U fenomenologiji religije osobito mjesto zauzimaju pojmovi žrtve, obreda,

²⁰ A. Silajdžić, *Islam u otkriću kršćanske Evrope*, FIN, Sarajevo, str. 230.

²¹ Summer b. Twiss, *Experience of the Sacred, readings in the Phenomenology of Religion*, Trustees of Browne University, 1992, str. 8.

²² Jacques Waardenburg, *Reflections on the Study of Religion: Including an Essay on the Work of Gerardus van der Leeuw*. Mouton Publishers, The Hague, 1978, str. 94–95.

²³ H. J. Braun, *Elemente des Religiösen*, str. 18.

mita, svetog teksta, zatim religioznog osjećaja i sl., dok se s druge strane pojam Boga u religijskoj fenomenologiji ne nalazi na početku, nego igra ulogu, prvenstveno na kraju argumentacijskog pristupa.²⁴

Važno je naglasiti da je znameniti fenomenolog religije De la Sausseye smatrao bitnim tri načela pri izučavanju religije i religioznosti, a to su:

1. zavidno poznavanje empirijskih podataka o religiji;
2. koncept svjetske povijesti u kojoj raznolike religije posjeduju povijesnu egzistenciju;
3. izgradnja unificiranog filozofskog koncepta religije.²⁵

U novije doba, međutim, zapaža se sve veći oslon fenomenologije religije na filozofijsku hermeneutiku. Dovoljno je pri tome spomenuti međusobne misaone veze M. Eliadea i P. Ricoeura, koji su se proširili na gotovo sve predstavnike fenomenologijske škole u Chicagu.²⁶ Tako, na kraju istraživanja religijske pojave, hermeneutika proniče u narav religijskih pojava i odgoneta njihovo značenje.²⁷

Zaključak

Religiologija je znanstvena disciplina čiji je predmet izučavanje religije, pri čemu se religiji prilazi izvana, a osobno religijsko uvjerenje ostavlja se po strani. Religiologija se nadalje dijeli na povijesnu religio-logiju i sistemsku religio-logiju. Unutar sustavne religio-logije nalazi se disciplina fenomenologija religije.

Nasuprot religio-logiji nalazi se teologija, koja pri izučavanju religije polazi od vjere tj. iznutra, te je tada veoma bitan *auditio fidei* samog teologa tokom njegova znanstvenog bavljenja religijom.

Fenomenologija religije grana se na deskriptivnu, tipološku i esencijalnu fenomenologiju religije. Svaka od nabrojanih vrsta fenomenologije religije ima svoj zadatak, cilj i metode. Fenomenolog religije pri radu na izvjesnom religijskom fenomenu ostavlja po strani vlastito

---

²⁴ Richard Schaeffer, *Religionsphilosophie*, Karl Aber, Freiburg, München, 1983, str. 105.

²⁵ Jacques Waardenburg, *Classical Approaches to the Study of Religion: Aims, Methods and Theories of Research*. 1 vols, The Hague and Paris, Mouton, 1973–1974., str. 16.

²⁶ Jakov Jukić, *Budućnost religije*, Matica hrvatska, Split 1991, str. 52.

²⁷ Isto, str. 59.

religijsko uvjerenje te pristupa proučavanju i objašnjavanju religijske pojave iz čisto znanstvenog ugla.

Nadalje, fenomenologija religije ne dokazuje postojanje Boga niti pak treba služiti u apologetske svrhe. Naime, ona traga za doživljajem religijskog iskustva vjernika, pri čemu ga želi opisati i predočiti široj, ali i znanstvenoj javnosti ♦

Orhan Jašić

Phenomenology of Religion as a Branch of Religiology

Summary

The paper outlines different approaches to the study of religion through the scholarly disciplines of religiology and theology. It also presents the meaning and the structure of religiology, as well as its relationship to theology. It then defines the phenomenology of religion, as well as its own relationship with religiology. It then describes three types of phenomenology of religion: descriptive phenomenology, which describes religious phenomena; typological phenomenology, which lists religious phenomena according to their similarity and difference; essential phenomenology, which explores the essence of religious phenomena. It also focuses on those who research the phenomenology of religion whose scientific examination requires them to leave their own religious beliefs aside, approaching the area in a strictly scientific manner.

Key words: religiology, theology, phenomenology of religion.

Literatura:

Knjige:

- Braun, Hans-Jürg, *Elemente des Religiösen*, Artemis & Winkler, Zürich, 1993.
- Cox, James, *An Introduction to the Phenomenology of Religion*, Continuum International Publishing Group, 2010.
- Durkheim, Emile, *Elementarni oblici religijskog života – totemistički sustav u Australiji*, Jassenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb, 2008.

- Fliegl, Johann, *Handbuch Religionswissenschaft, Religionen und ihre zentralen Themen*, Vandenhoeck & Ruprecht, Innsbruck, 2003.
- Gibellini, Rosino, *Teologija dvadesetog stoljeća*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.
- Hamilton, Malkom, *Sociologija religije*, Clio, Beograd, 2003.
- Hegel, Georg W. F., *Predavanja o filozofiji religije*, Breza, Zagreb, 2009, svezak I i II.
- Hock, Klaus, *Einführung in die Religionswissenschaft*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 2008.
- Huserl, Edmund, *Ideja fenomenologije*, BIGZ, Beograd, 1975, str. 27–28.
- Jukić, Jakov, *Budućnost religije. Sveto u vremenu svjetovnosti*, Matica hrvatska, Split, 1991.
- Knoblauch Hubert, *Sociologija religije*, Demetra, Zagreb, 2004.
- Lawrence S. Cunningham; Kelsay, John; Brarnieau, R. Maurice; McVoy, Heather Jo, *The sacred Quest, An Invitation to the Study of Religion*, Preantice Hall, New Jersey, 1995.
- Markešić, Ivan, *Luhman o religiji*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 2001.
- Schaeffer, Richard, *Religionsphilosophie*, Karl Aber, Freiburg, München, 1983.
- Scharma, Arvind, *To the things themselves Eassay on the Discourse and the Practice of the Phenomenology of Religion*, Di Gruyter, Berlin, 2001.
- Silajdžić, Adnan, *Islam u otkriću kršćanske Evrope*, Fakultet Islamskih Nauka, Sarajevo, 2003.
- Stolz, Fritz, *Gründzüge der Religionswissenschaft*, Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 2001.
- Twiss, Summer b., *Experience of the Sacred, readings in the Phenomenology of Religion*, Trustees of Browne University, 1992.
- Waardenburg, Jacques, *Classical Approaches to the Study of Religion: Aims, Methods and Theories of Research*. 1 vols, The Hague and Paris, Mouton, 1973–1974.
- Waardenburg, Jacques, *Reflections on the Study of Religion: Including an Essay on the Work of Gerardus van der Leeuw*. Mouton Publishers, The Hague, 1978.

Radovi:

- Lasić Hrvoje, “Fenomenologija religije”, *Obnovljeni život*, (br. 49/1994.),
- Silajdžić, Adnan, “Recepcija drugih religija u klasičnim muslimanskim djelima”, *Zbornik Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu*, (br. 7/2001.),
- Štimac, Zrinka, “Nauka o religiji na njemačkim univerzitetima”, *Religija i tolerancija*, (br. 6/2005.),

Zabilješke:

- Zabilješka s predavanja akademika Rešida Hafizovića iz predmeta *Uvod u nauku akaida*. Predavanje održano 16. 10. 2008. na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu.